

Rob Dirkx wijst met zijn schoen de hoogte van het water aan.

Natuursloot onder vuur na waterschade

Nadat in Zuidoost-Nederland een gigantische hoeveelheid neerslag viel, bleef het water staan. Gewassen kwijnden ondergronds weg, waardoor boeren nu hun oogsten missen. Vork-redacteur **Stijn van Gils** nam met betrokkenen de schade op en vroeg of dit voorkomen had kunnen worden. „Ik denk dat we voorzichtig mogen stellen dat de natuur teveel aandacht gekregen heeft”, zegt een waterschapsbestuurder.

Als hij er weer aan terugdenkt gaat Rob Dirkx uit het Zuidoost-Brabantse Reusel harder praten. Het gezicht van de boer die afgelopen maart het bedrijf van zijn vader overnam, kleurt een beetje rood. Op tafel ligt een grote map met foto's, kaarten en documenten over de waterhuishouding en de heftige regenval van mei en juni. „Het is een heel dossier geworden”, zegt hij. „Ik heb zoiets in al die jaren nooit meegemaakt”, verzucht zijn vader Jan, die naast hem zit. De neerslag was inderdaad heftig. Normaal gesproken valt in Oost-Brabant en Noord-Limburg in juni zo'n 70 millimeter water. Dat was dit jaar anders: op 31 mei viel een flinke bui, gevolgd door twee zware buien begin juni. De totale neerslaghoeveelheid liep daarmee plaatselijk op tot meer dan 300 millimeter. Het waterschap kreeg al dat water op de lagergelegen plaatsen niet weg, waardoor percelen dagenlang onder water stonden. „Als aardappels langer dan 48 uur onder water staan, kan het gewas niet meer herstellen”, vertelt Rob Dirkx.

LASTIG SCHATTE

Dirkx verwacht dat ongeveer tweederde van de uienoogst en 40 tot 45 procent van de aardappel- en suikerbietenoogst verloren is. „De schade is al gauw een ton, dan overdrijf ik niet”, zegt hij. Zijn bedrijf is lang niet het enige. Rondom de lijn Eindhoven-Boxmeer hebben veel bedrijven schade. Bij Waterschap De Dommel, dat in een groot deel van Oost-Brabant verantwoordelijk is voor onder meer de afwatering, kwamen ongeveer 300 schademeldingen binnen. Hoe groot de schade precies is, laat zich echter lastig schatten.

„Directe schade zoals hagelschade, is relatief gemakkelijk te berekenen”, vertelt Maarten Leseman, woordvoerder bij ZLTO (Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie). „Maar als de afwatering onvoldoende was, zit de schade vooral onder de grond en dat is niet altijd zichtbaar. Bovendien zijn volgend jaar misschien herstelwerkzaamheden aan de dichtge-slibde bodems nodig, zoals diepploegen. Ook doodt vocht het bodemleven en daar hebben boeren nog jaren last van.

Tegelijkertijd gaat de prijs van gewassen misschien wel omhoog door de mislukte oogst. Normaal gesproken komt ongeveer 20 procent van de verse groenten uit Brabant en Limburg, daarvan komt een groot deel nu niet op de markt. De overgebleven oogst heeft daardoor misschien een hogere waarde.”

Het Verbond van Verzekeraars schat de schade – ook de niet agrarische – al met al op ongeveer een half miljard euro, maar grotendeels onverzekerde indirecte schade is waarschijnlijk hoger. „Zeerschrijnend”, vindt Lex Huijbers, dagelijks bestuurder bij Waterschap De Dommel, die zelf tweederde van zijn suikerbieten onder het water zag verdwijnen. „Er zitten mensen bij die na deze buien gewoon geen geld meer over hebben.”

OVERMACHT OF VERWIJTBAA

Over de oorzaken van de schade houdt Huijbers zich op de vlakte. „Je moet niet te snel conclusies trekken.” Zijn waterschap onderzoekt nu of het fouten heeft gemaakt en of het beleid bijgesteld moet worden. „We kijken lokaal wat er gaande is en de conclusie kan op de ene plek best anders zijn dan op de andere. Onze hydrologen kijken naar de waterhuishoudkundige situatie. In stedelijk gebied zijn bijvoorbeeld verhardingen een probleem. Door bestrating en gebouwen kan het water daar niet in de grond zakken. Als het riool het water ook niet aankan, komt het bij boeren op hun land terecht, soms zelfs samen met het gewone rioolwater. Op andere plaatsen speelt er weer wat anders.” In maart 2017 verwacht Huijbers een conclusie en een plan van aanpak. Het moment van de bui kwam in elk geval erg ongelukkig. Huijbers: „Water stroomt sneller uit de sloten weg als op tijd gemaaid wordt. Maar om vogels te laten broeden, is het ons beleid om pas op 1 juni met maaien te beginnen. De eerste grote bui kwam uitgerekend op 31 mei. Dat is geen fout, want het is ons beleid, maar je kunt je afvragen of dat beleid moet worden bijgesteld. Ik denk dat we voorzichtig mogen stellen dat de natuur teveel aandacht gekregen heeft.” De oorzaken voor het gebrek aan waterafvoer zijn volgens ZLTO divers. „Op

Vader en zoon Dirkx: „Toen een kuikenstal overstroomde, was het ineens wel mogelijk om het water snel af te voeren.“

sommige plekken is het misschien een stuw die onterecht dichtstond.” Toch geeft woordvoerder Maarten Leseman toe dat dergelijke incidenten weinig voorkwamen. Als hij dan toch moet generaliseren, ziet hij twee problemen: natuurontwikkelingsprojecten en beheer. „De afgelopen jaren zijn beken natuurlijker en beddingen minder diep gemaakt. Er is vooral gelet op het vasthouden van water, terwijl ruimte voor waterafvoer verdween. Een ander probleem is het maaien. Nu wordt voor dat ene vogeltje pas na 1 juni gemaaid. Ik denk dat die lijn wat te ver is doorgesloten. Het beleid is 15 jaar geleden met de kennis van toen gemaakt, ik denk dat bijstelling nodig is. We zijn daarover al in gesprek met de waterschappen in Brabant.”

NATUUR EERDER VOORDELIG

Leseman pleit voor creatievere oplossingen. „Door klimaatverandering krijgen we meer droogte en heftige buien. We moeten ons bodembeheer verbeteren en gewassen robuuster maken, zodat ze beter tegen die extreme omstandigheden kunnen. Tegelijkertijd moet je ook niets uitsluiten. Misschien moeten we plaatselijk een meanderend beekje weer rechttrekken en een meertje aanleggen waaruit water kan worden opgepompt in tijden van droogte. Ook moeten we de gebiedskennis van boeren en tuinders meer gebruiken. Zij weten nog van hun

grootvader wat een slechte hoek is.” Peter Jansen, ecohydroloog bij Alterra (Wageningen UR), wil het effect van dit soort maatregelen niet overschatten. „Je moet het ook in perspectief plaatsen: terwijl Brabant en Limburg gebukt gingen onder waterschade, was de grasopbrengst in Friesland hoger dan ooit door de goede weersomstandigheden.” Jansen denkt dat het waterschap weinig te verwijten valt en dit soort zaken nooit helemaal te voorkomen zijn. „Het eerder maaien van krappe waterlopen heeft inderdaad een gunstig effect op de afvoer, maar verder zijn er niet veel mogelijkheden.” Het zomerpeil – grondwaterpeil tijdens het groeiseizoen – naar beneden halen, is volgens hem bijvoorbeeld geen optie. „Een andere keer is het weer heel lang droog, dan wordt gemopperd dat je weer geen water uit de sloot kunt halen.” Ook in het terugdraaien van andere natuurmaatregelen ziet de onderzoeker weinig heil. „Bij flauwere oevers of meanderde beken wordt een project vaak zo overgedimensioneerd dat de waterafvoer juist groter wordt. Natuur werkt voor de landbouw eerder in het voordeel dan in het nadeel.”

DROOGTE GROTER PROBLEEM

Een dynamischer waterbeheer zou volgens Jansen een gedeeltelijke oplossing kunnen zijn om beter om te gaan met weersextremen. Alterra experimenteert-

'Dit zijn juist de enige plekken waar nog iets leeft'

Vogelbescherming Nederland zou teurgesteld zijn als sloten weer vroeger gemaaid gaan worden. Volgens medewerker Lars Soerink maakt maaien na 1 juni voor broedvogels wel degelijk een verschil. "Half mei zit je nog midden in het broedseizoen, als je dan gaat maaien breng je het eerste legsel in gevaar. Vroeg maaien betekent uitmaaien van broedende vogels, en daarmee een overtreding van de Flora- en faunawet" Vooral algemene soorten profiteren van het latere maaien. "Je moet dan denken aan gele kwikstaart, waterhoen, kleine karekiet." Volledig focussen op gebieden die meer kwaliteit hebben vindt Soerink een slecht idee. "Dit zijn juist de enige plekken waar nog iets leeft in een verder leeg en stil landschap."

Soerink hoopt dat een eventuele aanpassing in het beleid op voldoende onderzoek gebaseerd wordt. "Er is fundamenteel onderzoek nodig naar hoe duurzame landbouw mogelijk is in een veranderend klimaat. Onderzoek naar slechts het afvoeren van water is niet genoeg om die fundamentele vraag te beantwoorden. Inrichting en landgebruik moeten klimaatbestendig en duurzaam voor natuur en vogels zijn." Hij ziet wel degelijk mogelijkheden voor een landelijk gebied dat zowel vogel- als landbouvvriendelijk is. "Een meer glooiende slootkant levert een slootprofiel op dat meer water kan afvoeren én meer leven kan huisvesten. Voelbescherming ziet hierin een veel meer duurzame oplossing dan in vroeg maaien."

Dichtgegroeide sloten vertragen de afwatering.

Een aardappel met stress-scheur is vrijwel niets meer waard.

de daar al mee samen met Eijkelkamp (producent van meetapparatuur voor bodem en water) en MeteoGroup (weersverwachtingen). Ze gebruikten daarvoor een rietmoeras van 30 hectare bij Arnhem-Zuid dat is aangelegd als noodoverloop. „We willen nu gaan kijken of we in tijden van droogte hier water kunnen inpompen tijdens de uren dat de vraag naar energie laag, of zelfs negatief is. Dit water kunnen bijvoorbeeld fruitteilers gebruiken voor hun beregening. Of we laten het water weer teruglopen naar de lagergelegen Linge, waarmee we energie kunnen opwekken als de vraag groot is.” Hoe goed dit soort systemen werkt, weet Jansen niet. „We hebben het dit jaar niet nodig gehad, maar verwacht geen wonderen; helemaal klimaatbestendig zal het nooit worden.” Wat Jansen betreft is de toenemende water- en droogteschade het gevolg van klimaatverandering. „Boeren zijn daar niet schuldig aan, dus je kunt je afvragen waarom zij dan wel de gevolgen van klimaatverandering moeten betalen.”

Ook waterschapsbestuurder Lex Huijbers denkt in die lijn. „Op termijn is droogte misschien een veel groter probleem. Al het water afvoeren is dan geen goed idee. We zouden bijvoorbeeld lagergelegen agrarische gebieden aan kunnen wijzen die in tijden van overstroming onder water mogen lopen. Daar kan bijvoorbeeld gras in plaats van een kritisch

gewas verbouwd worden. Natuurlijk moeten we daar wel financieel voor compenseren.”

VERDROOGDE SPRIET KOMT TERUG

Dat droogte op termijn een groter probleem is, bestrijdt boer Rob Dirkx. „Tegen droogte kun je beregenen.” Zijn vader voegt toe: „Het is een oud gezegde: een verdroogde spriet komt terug, maar een verzopen spriet niet. Als het te nat wordt, zijn de wortels meteen weg. Als het droog is, gaat de plant in diepere lagen op zoek naar water.”

Volgens vader en zoon Dirkx had een groot deel van deze schade best voorkomen kunnen worden. „De deskundige van het schadebureau zei dat het hier een bende was. In Noord-Holland was zoiets nooit gebeurd. Daar is het maaibeheer veel beter en mogen boeren in overleg zelf stuwen openzetten. Ik ben ervan overtuigd: als ze direct actie hadden ondernomen, dan was het hier veel minder erg geweest. Weet je, na de derde regenbui liep hier een kuikenstal onder water. Toen konden de sloten ineens wel gemaaid worden en 12 uur later was het water ook van mijn perceel verdwenen.” ●

Stijn van Gils is freelance journalist en verricht promotieonderzoek naar ecosysteemdiensten in de landbouw.

Beeld: **Stijn van Gils, Rob Dirkx.**